

Open Access

otevřený přístup k výsledkům vědy a výzkumu

Ing. Věra Svobodová, Mgr. Lukáš Plch,

Mendelova univerzita v Brně

Ústav vědecko-pedagogických informací a služeb

říjen 2013

Obsah

- Úvod do problematiky Open Access (OA)
- Open Access časopisy
- Open Access repozitáře
- Open Access Week 2013
- Aktuálně k OA
- Shrnutí
- Závěr

Problémy vědecké komunikace

- **Finanční problémy**
 - rostoucí ceny odborných časopisů 5-8% každý rok,
 - velké vydavatelské domy mají monopoly na odbornou literaturu a vědci si de facto své objevy musí kupovat za vysoké částky zpět,
 - světově jde o miliardy dolarů, eur...
- **Množství informací a jejich neustálý nárůst**
 - přes 25 000 vědeckých časopisů,
 - 1,5 milionu článků ročně.
- **Prodlevy mezi napsáním článků a jeho publikováním**
 - mnohdy více než rok než článek vyjde.
- **Bariéry v dostupnosti**
 - přístup pouze pro bohaté.

Co je to Open Access (OA)

- **Trvalý a okamžitý přístup k výsledkům vědy a výzkumu, které jsou financovány z veřejných prostředků, bez technických nebo finančních bariér prostřednictvím internetu.**
- **Hnutí za uskutečňování OA a jeho propagaci.**

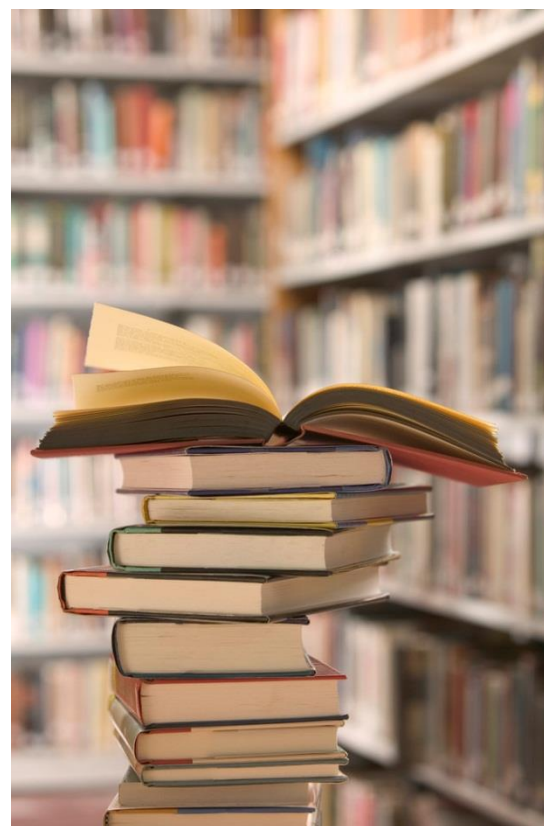
Co je obsahem Open Access (OA)

- **Kvalitní ověřená vědecká literatura**

- články před i po recenzním řízením,
- příspěvky ve sbornících,
- naměřená data,
- technické zprávy,
- odborné monografie, apod.

- **OA ≠ plagiátorství**

- uvádět autorství
- kontrola integrity díla

BBB - iniciativy

- **Budapešťská iniciativa**

- 2002: položeny základní principy, zdůvodnění a postupy s cílem zrychlit šíření vědeckých informací.

- **Prohlášení z Bethesdy**

- duben 2003: přechod k OA u všech subjektů sféry vědeckého publikování.
- hybnou silou biomedicínská vědecká komunita

- **Berlínská deklarace**

- říjen 2003: výzva pro vědce a vědecké instituce, kteří se svým podpisem deklarují podporu otevřeného publikování,
- deklaraci podepsalo na 300 vědeckých institucí,
- v ČR r. 2008 Akademie věd ČR a Grantová agentura ČR,
- první univerzita u nás MU v 2010,
- **16. 5. 2012 deklaraci podepsala Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ). Členem AKVŠ je i Mendelova univerzita v Brně.**

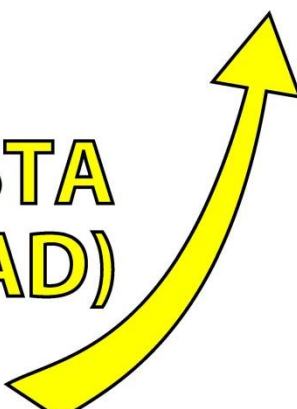

Přístupy k Open Access

ZELENÁ CESTA (GREEN ROAD)

-
- autoarchivace v otevřených repozitářích
 - otevřený přístup poskytují **autoři**

ZLATÁ CESTA (GOLD ROAD)

-
- publikování v otevřených časopisech
 - otevřený přístup poskytují **vydavatelé**

Zlatá cesta open access

Kdo hradí bezplatný přístup pro čtenáře?

Nekomerční časopisy

bezplatné pro čtenáře i autory,

- jsou hrazeny nejčastěji z rozpočtu instituce (univerzity).

Komerční časopisy

- bezplatné pro čtenáře, vybírá se poplatek za publikování článku, náklady přeneseny na autora, jeho zaměstnavatele, grantovou agenturu, atd.

Další modely OA časopisů:

Pozdržený OA

- na plný text je uvaleno časové embargo, zpřístupnění až po uplynutí dané lhůty

Hybridní model časopisu

- časopis je přístupný přes předplatné, ale lze si koupit jen jeden článek

Directory of OPEN ACCESS journals (DOAJ)

- zahrnuje recenzované vědecké časopisy
- funguje jako seznam Open Access časopisů
- pro výběr časopisů má přesně daná aktualizovaná kritéria (červenec 2013)

Aktuální stav k 23. 9. 2013

- ve světě 9 921 časopisů s otevřeným přístupem.
- přibývají zhruba 2 časopisy za den.
- **Česká republika má 77 časopisů s otevřeným přístupem**

OA časopisy na MENDELU

ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELEIANAE BRUNENSIS

Mezinárodní vědecký časopis publikující
původní vědecké práce a review z oblasti
akreditovaných oborů Mendelovy
univerzity v Brně.

BESKYDY

Obsahuje vědecké práce
týkající se především
tématu lesa, lesního
hospodářství
a úlohy lesa v krajině
a společnosti.

EUROPEAN COUNTRYSIDE

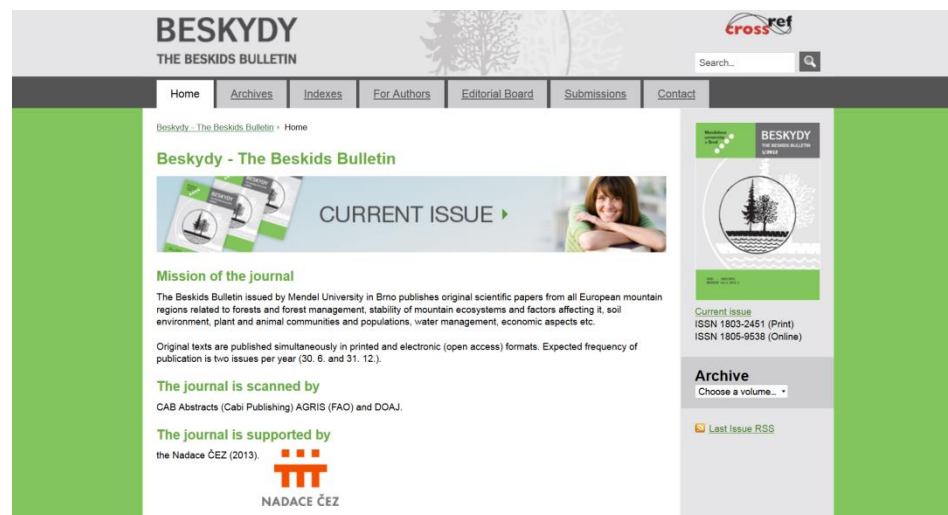
Vědecký online
časopis zaměřený
na téma
multifunkčního
rozvoje venkova.

Nové webové stránky našich OA časopisů

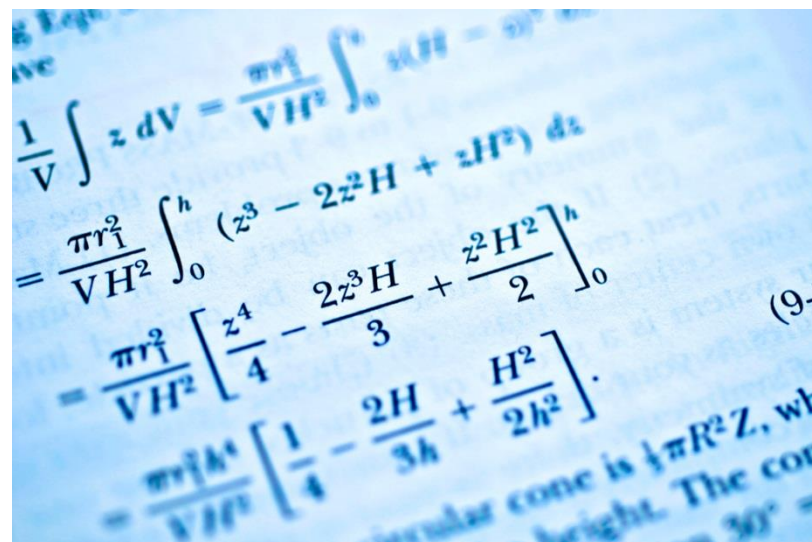
- Nový grafický design
- Intuitivní vyhledávací rozhraní

- U časopisu Acta napojení na databázi SCOPUS
- Provázání referencí s plnými texty
- Identifikátor DOI u všech článků

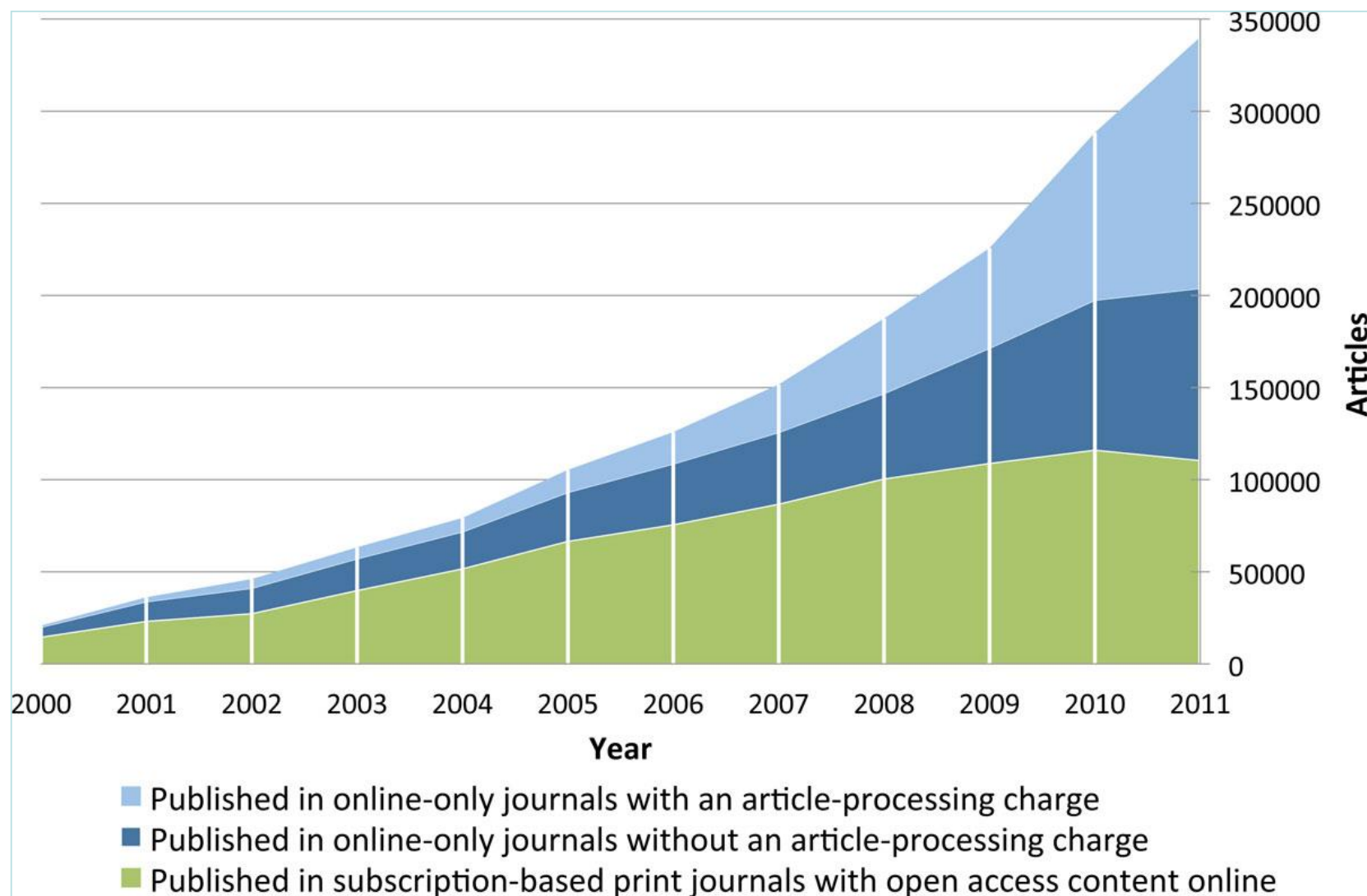

České impaktované OA časopisy

- ACTA VETERINARIA BRNO
- BULLETIN OF GEOSCIENCES
- CHEMICKE LISTY
- CERAMICS-SILIKATY
- CZECH JOURNAL OF FOOD SCIENCES
- Czech Journal of Genetics and Plant Breeding
- KYBERNETIKA
- [Linguistica Pragensia – humanitní](#)
- Journal of Applied Biomedicine
- Journal of Geosciences
- PHYSIOLOGICAL RESEARCH
- PLANT SOIL AND ENVIRONMENT
- Radioengineering
- VETERINARNI MEDICINA

Neúprosný nárůst OA časopisů

Zelená cesta, otevřené repozitáře

Autor si sám svoji práci zveřejní na internetu (samoarchivace)

- pre-print – verze článku před recenzním řízením, sdílení vědeckých poznatků
- post-print – verze článku po recenzním řízení – nutný souhlas vydavatele

Repozitář je digitální úložiště, kam autoři vkládají svá autorská díla, která jsou uchovávána a zpřístupňována na internetu.

- **Institucionální repozitáře** - provozovány jednotlivými institucemi.
- **Předmětové repozitáře** - pro konkrétní vědní oblast.

OA repozitáře

Institucionální repozitáře

- Autor si sám uloží svoji práci
- Práce bude zpřístupněná a dlouhodobě archivovaná
- Pozitivní vliv na instituci – propagace, zviditelnění

Předmětové repozitáře

- Pokrytí daných vědních oblastí
- Např. preprintový arxiv.org (první otevřený repozitář – 1991), který obsahuje více než 860 000 článků z oblasti astrofyziky, fyziky, matematiky, informatiky, atd.
- [PubMed](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/) (lékařství), [RePEc](https://repec.org/) (ekonomická) , [DML-CZ](https://dml.cz/) – Czech Digital Mathematics Library

Osobní webové stránky

- Nevýhodou je nízká viditelnost a interoperabilita, možnou náhradou je profil na sociální síti pro vědce a výzkumníky [Research Gate](https://www.researchgate.net/).

Repozitáře – vydavatelská a autorská práva

Autor

- možnost vybrat si vhodnou licenci [Creative Commons](#)

Vydavatelé

- dříve exkluzivní právo na vydání/zpřístupnění a pak nikdo jiný,
- v posledních letech změna k lepšímu díky zavedení licenčních politik (i Elsevier, Springer aj.) = posílení možností autora, jak dále s článkem nakládat,
- na základě lic. politik možnost vkládat do repozitářů kromě preprintů i postprinty (e-printy),
- velký počet licenčních politik (více než vydavatelů), nutná obezřetnost, největším pomocníkem je databáze

SHERPA/ROMEO a **SHERPA/JULIET**

OA repozitáře

Adresáře Open Access repozitářů

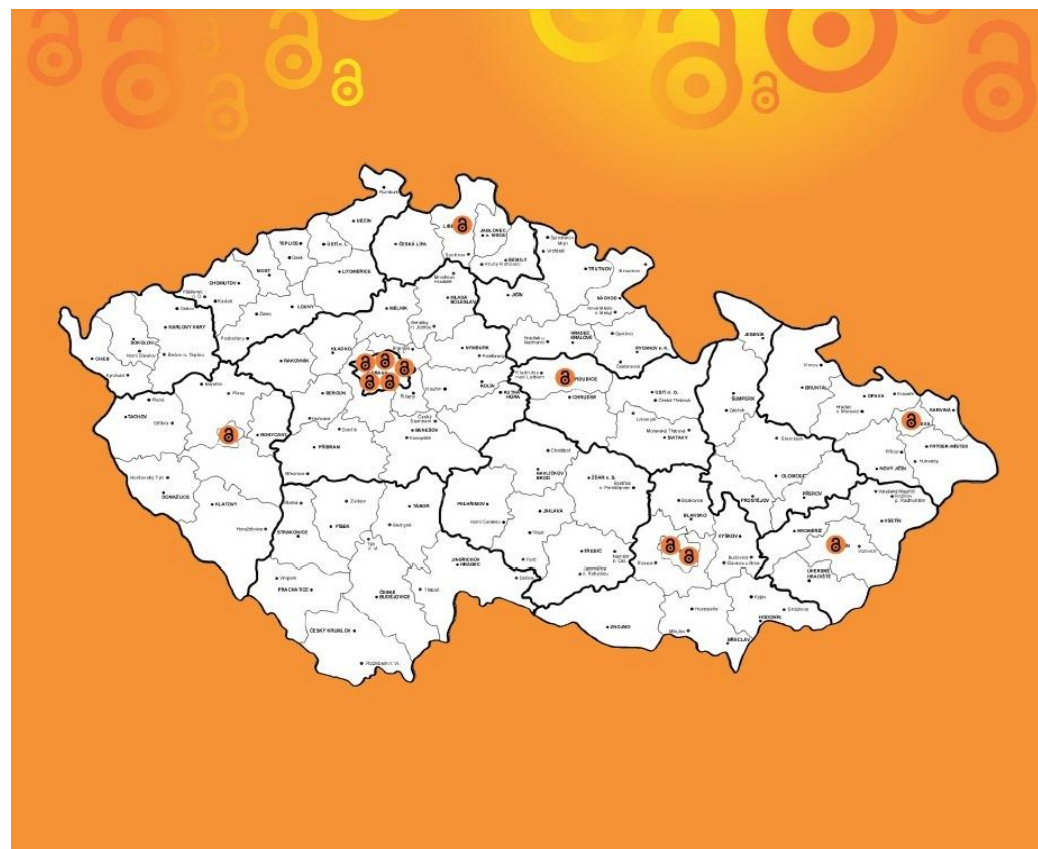
- **Registry of Open Access Repositories - ROAR**
<http://roar.eprints.org>
- **The Directory of Open Access Repositories - OpenDOAR**
<http://www.opendoar.org>

Místa s podporou OA a repozitáře v ČR

V ČR mají otevřené repozitáře např.

- Masarykova univerzita
- Univerzita Pardubice,
- Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Univerzita Karlova
- Vysoké učení technické v Brně
- Akademie Múzických umění v Praze

Dále Open Access podporují:

Západočeská univerzita v Plzni, Technická univerzita v Liberci, Mendelova univerzita v Brně

Výhody OA repozitářů

- Vyšší zviditelnění uložené práce
 - Možnost vyhledávání v plném textu
 - Možnost generovat statistiky přístupů
 - Každému dokumentu přidělen trvalý identifikátor
 - Napojení na služby typu OpenAIRE (FP7), Driver, Ebsco Discovery service atd.
 - Vyhledávání přes Google
-
- Pozn. velká část repozitářů jede na volném softwaru např. [DSpace](#)

OA a Evropská unie

Projekt [OpenAIRE](#)

- Cílem je **podpořit zavedení otevřeného přístupu v Evropě**
- ***vybudovat podpůrné struktury*** pro výzkumné pracovníky při ukládání publikací z výzkumných projektů 7. RP
- ***založit a provozovat elektronickou infrastrukturu*** pro nakládání s recenzovanými články, preprinty, atd.

Převzato z: <http://www.openaire.eu/cs/support/faq>

OA a Evropská unie

FP8 Horizon 2020

tří hlavní priority (vynikající věda, vůdčí postavení v průmyslu, společenské výzvy) osmého rámcového programu Horizon 2020

Do „vynikající vědy“ mimo jiné patří:

„...sdělování výsledků výzkumu tvůrcům politik, společností, inovátorům a jiným výzkumným pracovníkům, včetně prostřednictvím podpory otevřeného přístupu.“

OA aktuálně

- **Harward University**
 - [memorandum](#) za Open Access, výzva k publikování v open access režimu
- [Finch report](#)
 - plán Britské vlády zpřístupnit od roku 2014 výsledky vědy a výzkumu všem, co platí daně

Co mi Open Access přinese...

Vědci

- pozitivní vliv na citovanost svých prací
- zvýšení prestiže
- zviditelnění

Fakultám

- lepší prosazení v rámci univerzit

Studentovi/čtenáři

- snadný přístup k odborným informacím bez dodatečných poplatků

Vydavateli

- popularizaci časopisu mezi odbornou veřejností – rozšíření čtenářů

Co není Open Access

OA ≠ plagiátorství

- Zveřejňování všech dat za každou cenu
- Boj proti autorskému zákonu, recenznímu řízení, výdělečnému publikování, atd.

Na co si dávat pozor

Predátorská vydavatelství

- Nedostatečné nebo nulové recenzní řízení
- Nátlak na autory, aby se stali členy např. redakčních rad
- Výše poplatků oznamována až po přijetí dokumentu
- Vzhled a název časopisů připomínající jejich renomované prestižní protějšky
- Styl webových stránek napodobující webové stránky pravých odborných časopisů poskytující zavádějící informace a kontakty
- Autoři jsou někdy nevědomky členy redakčních rad

Academic spam

- „call for papers“

Beallův seznam

Jeffrey Beall

- odborník na metadata z university of Colorado sestavil a stále sestavuje seznam predátorských vydavatelů
- Článek Dark Side of Publishing v Nature
 - BUTLER, Declan. Investigating journals: The dark side of publishing. *Nature*. 2013-3-27, vol. 495, issue 7442, s. 433-435. DOI: 10.1038/495433a. Dostupné z: <http://www.nature.com/doifinder/10.1038/495433a>

Open Access Week 2013

- ✓ Od 21.- 27. 10. 2013 probíhá mezinárodní propagační akce na podporu otevřeného přístupu k výsledkům vědy – Open Access Week. Letos se zapojí Mendelova univerzita v Brně již podruhé.
 - výstava v galerii Hrášek
 - přednáška na téma Open Access
 - sekce věnovaná otevřenému přístupu na webových stránkách Ústřední knihovny a Informačního centra MENDELU
http://mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/open_access
- ✓ Tuto akci zaštiťuje na MENDELU Ústav vědecko-pedagogických informací a služeb. Případné dotazy pište na
dotazy.knihovna@mendelu.cz

OA Week 2013

**Open Access Week
2013**

Letos to bude hustý

Použité zdroje

- BARTOŠEK, M. Open access - otevřený přístup k vědeckým informacím. Úvod do problematiky. *Zpravodaj ÚVT MU*. ISSN 1212-0901, 2009, roč. XX, č. 2, s. 1-7. Dostupné z <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/628.html>
- Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003. Dostupné z <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, 2003. Dostupné z <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung/>
- BOAI - Budapest Open Access Initiative, 2002. Dostupné z <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>
- BUTLER, Declan. Investigating journals: The dark side of publishing. *Nature*. 2013-3-27, vol. 495, issue 7442, s. 433-435. DOI: 10.1038/495433a. Dostupné z: <http://www.nature.com/doifinder/10.1038/495433a>
- KREJČÍ, J. Otevřený přístup k datům, Dostupné z http://dav.soc.cas.cz/uploads/b1f18dce972fbac96a81f30595b9a705d93bf540_DaV12_1_p101_107.pdf
- LAAKSO, Mikael a Bo-Christer BJÖRK. Anatomy of open access publishing: a study of longitudinal development and internal structure. *BMC Medicine*. 2012, roč. 10, č. 1, s. 124-. ISSN 1741-7015. DOI: 10.1186/1741-7015-10-124. Dostupné z: <http://www.biomedcentral.com/1741-7015/10/124>

Použité zdroje

- <http://www.openaccessweek.org/>
- <http://www.openaccess.cz/cs/openaccess/>
- Research and Innovation: Horizon 2020, Dostupné z http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=home&video=none
- Research and Innovation: Horizon 2020, Dostupné z http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=h2020-documents
- RYCHLÍK, M. Další hlas pro volné šíření vědeckých informací. *Česká pozice: informace pro svobodné lidi*, 2012. Dostupné <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/svetove-udalosti/dalsi-hlas-pro-volne-sireni-vedeckych-informaci>
- RYCHLÍK, M. Ani Harvard už nechce přepłacet „zamčené“ vědecké magazíny. *Česká pozice: informace pro svobodné lidi*, 2012. Dostupné z <http://www.ceskapozice.cz/domov/veda-vzdelavani/ani-harvard-uz-nechce-preplacet-%E2%80%9Ezamcene%E2%80%9C-vedecke-magaziny>

DĚKUJI ZA POZORNOST

Open Access week zaštiťuje na MENDELU Ústav vědecko-pedagogických informací a služeb. Případné dotazy pište na dotazy.knihovna@mendelu.cz

Existuje i sekce věnovaná otevřenému přístupu na webových stránkách Ústřední knihovny a Informačního centra MENDELU http://mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk/open_access

